

DOI: 10.31499/2307-4906.1.2018.134815

УДК (371+37.064)(410)

Вікторія Бобошко,
аспірант Уманського державного
педагогічного університету
імені Павла Тичини

ВЗАЄМОДІЯ СІМ'Ї, ШКОЛИ І ГРОМАДИ ЯК ОСНОВА МІСЦЕВОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ОСВІТИ

Стаття присвячена висвітленню особливостей інтеграції сім'ї, школи і громади в державній політиці Великої Британії та їхньої участі в управлінні шкільною освітою. Простежено історичний розвиток становлення цієї участі, розглянуто основні форми її реалізації, традиції взаємодії батьків, учителів, представників громадських організацій та місцевих органів управління та представлено їхні сутнісні характеристики для адекватного використання у національній системі виховання.

Ключові слова: Велика Британія, батьки, вчителі, місцеві органи управління, громадськість, взаємодія.

The article deals with the illumination of experience of Great Britain in organized the participating of parents, teachers and public in management of school education. Genesis of becoming of this participation is traced, the basic forms of its realization are considered. It is found out, that most full the marked participation will be realized by creation school-boards, paternal and teaching associations that operate on a national and local level.

Ukrainian society's publicity, broadening of its communication sphere with other folks, orientation to entrance into the European and world expanse create favourable opportunities for national upbringing system enrichment with the best achievements of the world culture. Nowadays study and analysis of advantages and disadvantages of both national and foreign educational systems of upbringing become a standard of scientific interaction between the countries and correspond to demands of mutual enrichment. School, family and local community become the first and the main models of social world for the child. The theory of modern upbringing of Great Britain takes an important place in the development of educative capacity integration of family, school and community.

However, there is a lack of experience of family's, school's and community's efforts combination according to child's formation and development in the national pedagogical theory and practice. Due to it, there is a necessity of studying a foreign experience, in particular of Great Britain, where child's

upbringing is limited only with family frames and is changed with more perfect scheme, the basis of which is family's, school's and local community's efforts integration. The study of educative capacity integration peculiarities of these social institutions will allow receiving more entire image about its peculiar features in order to use it properly in the national upbringing system.

Key words: *Great Britain, parents, teachers, educative capacity integration, family, school, community.*

Засадами державної політики України у сфері освіти та принципами освітньої діяльності, які визначені законом «Про освіту», є інтеграція у міжнародний освітній та науковий простір. Відкритість українського суспільства, розширення діапазону його спілкування з іншими народами, орієнтація на входження в європейський і світовий простір створюють сприятливі можливості для збагачення національної системи виховання кращими здобутками світової культури. Школа, сім'я і місцеве співтовариство виступають для дитини першими і основними моделями соціального світу. У розвитку інтеграції виховного потенціалу сім'ї, школи і громади чільне місце належить теорії освіти сучасної Великої Британії.

Метою публікації цієї статті є порівняльний аналіз вітчизняного досвіду і світової практики щодо інтеграції виховного потенціалу сім'ї, школи і громади, зокрема, у Великій Британії, та визначення переваг і недоліків як вітчизняної, так і зарубіжних систем освіти та розроблення на їх основі рекомендацій щодо підвищення ефективності інтеграції виховного потенціалу сім'ї, школи і громади в Україні.

Серед британських науковців, які досліджують проблеми взаємодії батьків, учителів і громади, слід назвати J. Epstein, T. Parsons, Donald R. Winkler, які переконані в тому, що чим краще вчитель знає про життя дитини поза школою, тим краще він розуміє її потреби, може більш успішно організовувати освітній процес, скоординувати зусилля сім'ї, школи та громади у вихованні зростаючої особистості. Адже ланцюжок «педагог – учні» завжди має ще одну ланку – «батьки». Тому без співробітництва з батьками школа ніколи не стане для учнів школою радості, завжди залишатиметься чужою [1; 4; 7].

Англійські вчені постійно задаються питанням, яка роль інших соціальних інститутів у вихованні підростаючого покоління. Однозначних відповідей на це питання немає, оскільки учасники дискусії не прийшли до спільного знаменника при визначенні педагогічних функцій цих інститутів. Окремі англійські педагоги (наприклад, Р. Флетчер (R. Fletcher) стверджує, що найважливіші основи виховання закладаються в сім'ї, оскільки саме перші 5 років життя у дитини відбувається накопичення досвіду, який може бути як позитивним, так і негативним. Прихильники такого підходу вважають, що виховання не є завданням громадських

інститутів, призначення яких полягає у викладанні академічних дисциплін, підготовці до іспиту, підготовці фахівців. Інші англійські педагоги (зокрема П. Масграв (P. Musgrave), Д. Рісмен (D. Reesmen)) відстоюють протилежну точку зору, стверджуючи, що виховання – це завдання школи і церкви, яким батьки довіряють своїх дітей і з повним правом очікують результатів, перекладаючи на плечі цих громадських організацій турботу про виховання покоління, що зростає. Зазначені підходи позначилися на обґрунтуванні концептуальних рішень з приводу розподілу відповідальності за виховання, при визначенні соціальних детермінант особистісного розвитку дитини [3].

Педагогічний процес забезпечується у школах Великої Британії, завдяки взаємодії його головних суб'єктів – учнів, вчителів, батьків, працівників соціальних служб (консультантів, медиків, психологів). Діяльність педагога не обмежується взаємовідносинами учитель – учень, вона також характеризується і взаємовідносинами учитель – учитель, учитель – батьки, учитель – педколектив, учитель – суспільство. У британських закладах середньої освіти педагогічний колектив утворює педагогічну команду, яка на партнерських засадах співпрацює з учнівським колективом. Саме партнерство між учнівськими, учительськими, батьківськими колективами, як показує досвід, є запорукою успішного навчання та виховання учнів.

Згідно з поглядами Т. Парсонса [4, с. 123], соціальне партнерство передбачає, що відносини партнерства можуть виникати у будь-якому соціальному інституті в будь-якій сфері суспільних відносин. При цьому даний соціальний інститут, перетворюючись на центр взаємодії і спираючись на свій потенціал, ініціює розвиток нового типу відносин, вступаючих у них рівноправних соціальних партнерів. Для проникнення в сутність соціального партнерства важливо враховувати, що партнери – «не обов'язково друзі та однодумці, у них можуть різнитися інтереси і можливості, між ними можуть бути суперечності». Головне для партнерства – це «розуміння того, що без іншого, без реалізації його інтересів власний інтерес не можливо реалізувати. Партнери завжди взаємозумовлені» [11, с. 22].

Починаючи з травня 2007 року, державні школи Великої Британії на законодавчому рівні зобов'язані брати до уваги думку батьків щодо тих чи інших аспектів навчально-виховного процесу. З того часу шкільні управління активізували такий напрям своєї діяльності, як створення Parent Council – батьківських комітетів, до яких входять батьки, чії діти навчаються в конкретній школі.

У більшості британських шкіл батькам дають змогу двічі або тричі на рік зустрітися з вчителями, обговорити успішність їхніх дітей в школі. Батьки учнів «спілкуються» з учителями через зошит для домашніх

завдань, які вони регулярно повинні підписувати, для того, щоб підтвердити, що вони знають, яке домашнє завдання отримали їхні діти і чи справилися вони з ним. Для батьків учнів початкової школи дуже важливо мати неформальні розмови з учителями перед уроками та після них. Відвідування вчителями батьків вдома є не дуже поширеною практикою для освітньої системи Великої Британії. Такі візити відбуваються в разі екстреної необхідності, наприклад, коли учень є проблемним у навчанні, поведінці чи відвідуванні занять.

У Великій Британії поширена ще одна можливість залучення батьків до шкільного життя своїх дітей – прийняття на себе посади *classroom helper* – класного помічника з навантаженням одна і більше годин на тиждень. Помічники супроводжують дітей під час прогулянок, допомагають учителям в організації вистав та інших разових заходів, наглядають за читанням уголос учнів початкових класів. Вони можуть запрошуватися на уроки, тема яких стосується їхньої професійної діяльності.

Шкільні ради відповідають за формування шкільного бюджету, а також за вироблення політики та визначення провідного напрямку діяльності школи. Усі ці питання вирішуються в процесі консультивання з директором і старшими викладачами. До повноважень таких рад належать: затвердження на посадах учителів, вирішення питань щодо заробітної плати, нагляд за виконанням національного навчального плану, підтримка впевненості батьків у тому, що вони обізнані з усіма аспектами роботи школи, виключення учнів за погану поведінку.

Школи підзвітні шкільній раді, яка, у свою чергу, несе відповідальність перед батьками і місцевими органами управління. Ці ради користуються великою автономністю, однак посилення цієї автономності може призводити до посилення влади директора, який часто справляє визначальний вплив на рішення шкільної ради [8, с. 116].

Нормативно-законодавче забезпечення сучасного шкільного педагогічного процесу у Великій Британії передбачає автономну організацію управління в кожній країні, яка входить до складу Сполученого Королівства: Англії, Уельсу, Шотландії та Північної Ірландії. У Англії, Уельсі та Північній Ірландії відповідальність за організацію освітнього процесу в школах несе Державний Секретаріат країни у справах дітей, шкіл та сім'ї, а також Державний Секретаріат у справах запровадження інновацій. У Шотландії така відповідальність лягає на плечі Секретаріату у справах освіти та навчання протягом життя в шотландському Парламенті, а місцеві органи управління освітою забезпечують поточне адміністрування та фінансування державних шкіл. В країнах Сполученого Королівства педагогічний процес у школах організовується і здійснюється під керівництвом місцевих

адміністрацій [2].

Основний механізм звітності шкільних рад – щорічна доповідь на загальних зборах батьків і представників громадськості, які можуть проводитися за використання таких видів взаємодії учасників: підтверджуюча, взаємодіюча, партнерська. У школах поширені й неформальні механізми звітності: стіннівки, повідомлення, неформальні зустрічі. Мережі шкільного управління із залученням громадськості розвиваються не лише у горизонтальній (збільшення кількості шкільних рад), а й вертикальній площині – створення національних і місцевих асоціацій, які не залежать від місцевих органів управління. Наприклад, Національна конфедерація асоціації батьків і вчителів, а також асоціації, створені в місцевих органах управління для шкіл, мають можливість залучатися до формування освітньої політики, відображаючи інтереси більше 22 тисяч шкіл [12, с. 75].

Отже, шкільні ради можна розглядати як орган, який реалізує демократичні тенденції в управлінні школами і дає змогу робити висновки про участь громадськості в управлінні навчальними закладами.

Вплив Міністерства освіти Великої Британії на діяльність шкіл доволі обмежений. Воно регулює основні принципи навчального процесу, але вирішення багатьох питань покладено на інші органи: місцеву владу (Local Authorities); шкільне управління (School Governing Bode); батьківський комітет (Parents Council); асоціацію батьків і вчителів (РТА, Parents & Teachers Association) [10].

Один із ключових моментів взаємодії школи і суспільства на засадах соціального партнерства у Великій Британії полягає в прозорості інформації, яка має бути доступною і зрозумілою для батьків, громадськості та представників різних зацікавлених груп [7]. З огляду на це, на школи покладається обов'язок систематичного інформування громадськості про досягнуті результати та заплановані дії. Зміст такої інформації варіюється від повідомлень і звітів про результати тестування учнів і шкіл до більш змістовних доповідей, які містять інформацію про соціально-економічні характеристики учнів, фінансування, кваліфікацію вчителів, результати оцінювання навчальних досягнень, а також досягнень щодо заявлених пріоритетів.

В Англії використовується декілька інформаційних продуктів, орієнтованих на школу та призначених для комунікації з батьками та іншими зацікавленими особами. Частина з них готується на рівні школи, частина – публікується урядовими відомствами, частина створюється поза системою освіти (наприклад, публікація шкільних рейтингів у засобах масової інформації) [9, с. 11].

Для отримання інформації про конкретну школу батьки та представники місцевої громади можуть скористатися такими способами:

відвідати школу в один із призначених для цього днів (таку можливість надає більшість навчальних закладів); поспілкуватися з батьками, чії діти вже навчаються в конкретній школі; ознайомитися зі змістом інформації, розміщеної на сайті певної школи; ознайомитися зі змістом інформаційних матеріалів, підготовлених школою за власною ініціативою (наприклад, проспект школи); ознайомитися з останнім звітом державної інспекції Ofsted, підготовленим за наслідками останнього інспектування школи; переглянути дані в таблицях досягнень, що містять результати оцінювання якості освіти; ознайомитися з місцем школи в шкільних рейтингах, що публікуються у ЗМІ [9, с. 12].

Проспект школи – це інформаційний продукт, орієнтований насамперед на потенційних споживачів послуг навчального закладу, для залучення до навчання в ньому нових учнів. За його підготовку і публікацію несе відповідальність Управлінська рада школи. Зазвичай він публікується не пізніше шести тижнів до часу подання батьками заяви про вступ їхньої дитини до школи або висловленням своїх побажань щодо вибору місця навчання дитини [5].

Наприклад, проспекти початкової школи містять таку інформацію: назва школи, її адреса і телефон, ім'я директора та голови Управлінської ради; умови вступу до школи та інші вимоги до батьків; місія та цінності школи; основні питання шкільної політики для дітей з особливими потребами в навчанні; окреслення статусу школи щодо конкретної релігії, а також щодо пропуску занять учнями з релігійних причин; результати оцінювання навчання учнів конкретної школи відповідно до вимог національного навчального плану.

Згідно з вимогами, які висуваються до представлення шкільної інформації у відкритому доступі [6] школи зобов'язані розміщувати на своєму сайті таку інформацію: обсяг коштів, отриманих від держави для навчання дітей із сімей з низькими прибутками, напрями витрат цих коштів та ефективність їх використання; особливості та деталі навчального плану; умови прийому до школи; дисциплінарні вимоги і правила поведінки; організація навчання дітей з особливими освітніми потребами; особливості навчання та перебування в школі дітей-інвалідів; посилення на доповіді державної інспекції Ofsted; посилення на таблиці досягнень; результати останнього тестування за підсумками навчання на ключових етапах – 2-му (учні від 7 до 11 років) і 4-му (учні віком від 14 до 16 років).

Найбільш широкими повноваженнями володіє шкільне управління, до якого входять учителі, батьки, учні, представники громади, місцевої влади, у деяких випадках церкви. При цьому кількість батьків має становити не менше третини. Не існує жодних суттєвих обмежень для того, щоб стати членом шкільного управління: не вимагається досвід роботи в освітній сфері, не обов'язкова наявність дітей. Необхідно лише

досягти віку старше 18 років. Для бажаючих залучитися до шкільного управління проводяться безкоштовні підготовчі онлайн курси та інструктивні заняття у самій школі, від них вимагається заповнити анкету й взяти на себе роль волонтера не менше, ніж на чотири роки. Той, хто став членом цієї організації, зобов'язаний стежити за життям школи, відвідувати збори й удосконалювати свої знання під час відповідних тренінгів [10].

Одним із напрямків інтеграції виховного потенціалу сім'ї, школи і громади у Великій Британії є обцинна школа. Одна з ключових фігур по впровадженню різних програм з розвитку громад – обцинний працівник, який є професіоналом у своїй справі. Зазвичай це молоді хлопці або дівчата, які закінчили повний курс одно або дворічного навчання з відривом або без відриву від роботи в одному з десяти інститутів або університетів у Великобританії. Після закінчення їм видається сертифікат або диплом, що дозволяє працювати в молодіжних і громадських центрах. Роль обцинного працівника багато в чому схожа зі шкільним тьютором, оскільки в його обов'язки входить володіння «недирективною технікою, щоб сприяти громаді розвивати свій потенціал самопомогги». У його основні обов'язки входить знайомство з представниками місцевої громади (дітьми, їх батьками, бізнесменами, шкільним персоналом і т.д.), орієнтація дозвілля і відпочинку населення, активну участь в програмах, спрямованих на збільшення добробуту жителів. При підборі обцинного працівника в молодіжний або обцинний центр, обцинну школу велику увагу приділяють його особистості, зокрема, комунікативним здібностям. Поза всяким сумнівом, робота обцинного працівника пов'язана з численними труднощами. Адже часто він повинен об'єднувати в собі функції представників багатьох професій: педагога, психолога, юриста, адміністратора тощо. Нерідко батьки з будинків, розташованих недалеко від центру, приходять за порадою і допомогою у вирішенні проблем з їхніми дітьми і сімейними проблемами.

Термін «громадська школа» застосовується англійськими педагогами не до всіх школах. Місцева державна школа, яка проводить роботу по зміцненню контакту з населенням, називається обцинної, якщо вона надає місцевому населенню свою будівлю, обладнання, аудіовізуальну техніку для занять у другій половині дня, оскільки в першій половині дня в школі проводяться звичайні заняття. Школи як громадські центри працюють найчастіше з місцевим населенням свого району. Діяльність таких шкіл включає в себе три основних напрямки: роботу з дітьми, роботу серед дорослого населення, що має на меті залучити дорослих в активне громадське життя і в різні форми освіти; активізацію діяльності дорослого населення громади для виховання молоді та поліпшення життя в громаді.

Крім того, громадська педагогіка являє собою цілий світ в рамках

громади, орієнтований на людину і його процвітання. Сюди включають численні заходи, спрямовані на стабілізацію сім'ї, оскільки вона є своєрідною призмою, крізь яку переломлюються соціально-економічні відносини. У нинішніх умовах концепція общинної педагогіки сприяє не тільки зміцненню та розширенню мережі громадських шкіл і розвитку духу «спільності», образу і стилю життя, які мають для багатьох місцевих жителів цінність, але тут, як показує практика, значне місце займає інтеграція зусиль школи і сім'ї з метою активізації виховання молодших поколінь в рамках громади.

Підсумовуючи викладене, можна зробити висновки. У Великій Британії склалися певні традиції взаємодії батьків, учителів, представників громадських організацій та місцевих органів управління, започаткування яких припадає на останню третину ХХ століття. А їх основу покладено демократичні принципи співробітництва всіх зацікавлених суб'єктів освітнього простору, які виконують управлінські функції і несуть відповідальність перед батьками учнів і місцевими органами управління. Найбільш поширеною формою, що відповідає за реалізацію такого співробітництва, є шкільні ради – об'єднаний орган, який охоплює батьків, учителів, представників місцевого управління та кооптованих членів, які залучаються для проведення експертизи. Для посилення ефективності діяльності шкільних рад їх члени забезпечуються спеціально розробленими інформативними матеріалами, проходять підготовку на короткотермінових курсах, які організуються за сприяння національних і місцевих асоціацій, звітуються за свою роботу перед батьками та представниками громадськості. Батьки залучаються до вирішення різних питань, пов'язаних з освітнім процесом, виконують ролі класного помічника, забезпечують змістовне дозвілля учнів у позакласний час.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Epstein J. Partnering with families and communities / J. L. Epstein, K. C. Salinas // *Educational leadership*. – Alexandria. – 2004. – Vol. 61. – № 8. – P. 12–18.
2. McLean M. Comparative Perspectives in Curriculum Concepts and Structures / M. McLean // *Proceedings of the Soviet-English Symposium on National Curriculum*. – Moscow, 1991. – P. 46–59.
3. Musgrave P. W. The school and organization / P. W. Musgrave. – New-York, 1968. – 207 p.
4. Parsons T. The Social System / T. Parsons. – Glencor III, 1957. – 314 p.
5. School prospectus and publishing school information on the internet. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.education.gov.uk/schools/pupilsupport/parents/keepinginformed/a00208536/school-prospectus.
6. The School Information (England) (Amendment) Regulation 2012.

- [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.legislation.gov.uk/uksi/2012/1124/made.
7. Winkler Donald R. Strengthening Accountability in Public Education [Електронний ресурс] / Donald R. Winkler. – Режим доступу : http://www.equip123.net/docs/e2-AcctPublicEd_PolicyBrief.pdf.
  8. Беспалова О. И. Взаимосвязь педагогических традиций и инноваций в условиях модернизации системы управления школьным образованием в Англии / Ольга Ивановна Беспалова // Вестник ТГПУ. – 2009. – № 17. – С. 114–117.
  9. Вальдман И. А. Практика организации информационного взаимодействия школы и общества в ряде стран мира [Електронний ресурс] / И. А. Вальдман // Управление образованием: теория и практика. – 2013. – № 3. – Режим доступу : http://www.iujraj.ru/images/journal/13_3/Valdman.pdf.
  10. Для британских школ родители важнее Министерства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://focus.ua/society/324658>
  11. Кожурова О. Социальное партнерство школы и семьи в сфере воспитания: результаты и эффекты / О. Кожурова // Воспитательная работа в школе. – 2009. – № 6. – С. 21–25.
  12. Развитие образования: опыт реформ и оценки прогресса школы / созд.: Беркалиев Т. Н., Заир-Бек Е. С., Тряпицина А. П. – СПб. : Каро Классификация, 2007. – 144 с.